

LOKALNE GRUPY DZIAŁANIA JAKO SZCZEGÓLNEGO RODZAJU ZRZESZENIA – WYBRANE ZAGADNIENIA

LOCAL ACTION GROUPS AS A SPECIAL TYPE OF ASSOCIATION – SELECTED ISSUES

Dr Klaudia Kijańska

Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie, Polska
e-mail: k.kijanska@ujd.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0002-4478-2978>

Abstrakt

Opracowanie stanowi analizę statusu Lokalnych Grup Działania jako typu organizacji zrzeszających z uwzględnieniem obowiązujących przepisów. Celem artykułu jest ustalenie szczególnych determinantów po stronie organizacji działającej jako LGD i dokonanie zestawienia takiej formy z ideą społeczeństwa obywatelskiego oraz specyfiką norm odnoszących się do zrzeszeń. Przeprowadzona analiza pozwoliła na wykazanie kilku elementów świadczących o wyjątkowym charakterze zrzeszenia, tj. zakres podmiotowy, przedmiotowy oraz nadzorczy. Jednocześnie przyjęto, że działalność LGD stanowi wyraz realizacji zasady społeczeństwa obywatelskiego.

Słowa kluczowe: lokalna grupa działania, społeczeństwo obywatelskie, wolność zrzeszania się, pluralizm polityczny

Abstract

The study analyses the status of Local Action Groups as a type of associating organization, taking into account the applicable regulations. The aim of this article is to determine the specific conditions on the side of the organization operating as a LGDs and to compare such concept with the idea of civil society and the specificity of norms relating to associations. The conducted analysis allowed to demonstrate several elements proving the exceptional nature of the association, i.e. the subjective, objective and supervisory scope. At the same time, it was assumed that the activity of LGD is an expression of the implementation of the principle of civil society.

Keywords: local action group, civil society, freedom of association, political pluralism

Wprowadzenie

Udział człowieka w procesie oddziaływania na zadania władz publicznych stanowi ważny element rozwoju określonych terenów i realizacji zasady społeczeństwa obywatelskiego. Społeczeństwo posiada konstytucyjne gwarancje do partycypacji w wymiarze politycznym w różnych sferach życia państwa. Szczególnie uprawnienia do udziału podmiotów spoza organów władz publicznych pozostają powiązane z wolnościami i prawami człowieka o charakterze politycznym. Wśród nich znajduje się zawarta w treści art. 58 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wolność zrzeszania się¹. Ustrojodawca przyjmując swobodę do zrzeszania się człowieka nie ograniczył kategorii organizacji, w których jednostka ma możliwość realizacji swojej wolności. Taki stan potwierdzają zarówno treści zasad ustrojowych, tj. art. 11-13 ustawy zasadniczej, jak i określona art. 58 Konstytucji RP swoboda jednostki. Co więcej, jedną z zasad ustrojowych pozostaje reguła społeczeństwa obywatelskiego. Należącymi do grona instrumentów urzeczywistniających zasadę społeczeństwa obywatelskiego pozostają gwarancje odnośnie do organizacji zrzeszających.

Przykładem organizacji zrzeszających są Lokalne Grupy Działania (LGD). Wskazana organizacja jest określona na gruncie ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. *o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności*². W treści art. 4 ust. 2 pkt 3 ustawy RL wskazano, że zrzesza ona zarówno osoby fizyczne, osoby prawne, jak i jednostki samorządu terytorialnego z wyłączeniem województwa. Pozostaje ona elementem oddziaływania na dany obszar – dla jego rozwoju – w formie wpływu oddolnego zarządzanego przez LGD. Taka formuła partycypacji lokalnej ma umożliwić dostrzeżenie potrzeb regionu, jak i uwypuklenie waloru danego obszaru dla jego rozwoju.

Zasadniczym celem pracy jest analiza statusu LGD oraz interpretacji tej specjalistycznej formy organizacyjnej. Przeprowadzona analiza pozwoli określić unikalny charakter LGD – uwzględniając zakres podmiotowy,

---

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm. [dalej: Konstytucja RP].

² Dz. U. z 2015 r., poz. 182. [dalej: ustawa RL].

przedmiotowy oraz nadzorczy. Kolejno pozwoli ustalić czy LGD może być miejscem realizacji wolności zrzeszania się jednostki. W pracy zastosowano metodę dogmatyczno-prawną.

1. Znaczenie społeczeństwa obywatelskiego w przestrzeni lokalnej

Ważnym elementem oceny LGD w kontekście jego unikalnego charakteru pozostaje jego powiązanie z zasadą społeczeństwa obywatelskiego [Kijańska 2025, 145-56]. Ustrojowa reguła społeczeństwa obywatelskiego stanowi istotny element demokratycznego państwa, zaś jej rola w postaci partycypacji społecznej jawi się jako wartość kluczowa dla pełnego rozwoju państwa. Pluralistyczny charakter partycypacji umożliwia podejmowanie przez jednostkę działań na rzecz osiągnięcia obranego celu społecznego [Blicharz 2009, 7-19]. Cel ten pozostaje powiązany z dobrem wspólnym – w wymiarze lokalnym będzie to formuła oddziaływania z uwzględnieniem danego terenu. Możliwości odnośnie do realizacji wyznaczonych założeń w ramach partycypacji społecznej pozostają szerokie, zaś formy aktywności, jak i ich wymiar, stanowią własną decyzję człowieka. Taki kształt umożliwia spełnianie gwarantów wynikających z wolności jednostki. W wymiarze polityczno-społecznym człowiek może obierać różne formy działania – począwszy od uprawnień wyborczych, inicjatyw lokalnych, jak i aktywności w zorganizowanych grupach. Bezsprzecznie udział czynnika społecznego w procesie oddziaływania na państwo stanowi kluczowy element realizacji zasady społeczeństwa obywatelskiego. Brak gwarancji odnośnie do realnych uprawnień względem uczestnictwa członków społeczeństwa obywatelskiego wyłączałby istotę tej zasady.

Sama istota zasady społeczeństwa obywatelskiego pozostaje nierozdzielnie powiązana z wpływem podmiotów niezaliczanych do władzy publicznej do spraw o znaczeniu publicznym. Niemniej pełny wymiar tej zasady to także zakres oddziaływania zbiorowości, które mogą stanowić uzewnętrznienie swobody w ich kształtowaniu (np. spółdzielnie, stowarzyszenia), jak i występować z mocy samego prawa (jednostki samorządu terytorialnego). Poza uprawnieniami jednostki w obszarze urzeczywistnienia zasady społeczeństwa obywatelskiego istotna pozostaje również rola samorządu terytorialnego w kontekście oddziaływania lokalnego. Tym bardziej że jednostki te stanowią grupę powiązaną z przestrzenią lokalną. Jednoznacznie Leon Kieres zalicza samorząd terytorialny do kategorii

społeczeństwa obywatelskiego [Kieres 2006, 172]. Przez przynależność człowieka do określonej jednostki samorządu terytorialnego lokalna społeczność ma możliwość aktywnego działania w zadaniach realizowanych przez samorząd (zarówno poprzez własne działania, jak i np. udział w wyborach) [tamże; Baranowska-Zajac 2019, 5-20]. Jednostki samorządu terytorialnego są „zdecentralizowaną korporacją prawa publicznego, wykonującą zadania publiczne samodzielnie i na własną odpowiedzialność”, a zatem pozostają podmiotami uczestniczącymi w sprawowaniu władzy publicznej [Masternak-Kubiak 2016]. Jednak, jak wskazano wprost w ustawach samorządowych, to mieszkańcy z mocy samego prawa tworzą wspólnotę samorządową³. Tym samym kluczowym składnikiem w tym wymiarze pozostaje właśnie człowiek. Udział osób fizycznych, czy to za pośrednictwem inicjatyw własnych, czy też poprzez korzystanie z uprawnień wynikających z przynależności samorządowej, pozwala na realne zaangażowanie człowieka w zadaniach publicznych ważnych w danym obszarze.

Wartość zasady społeczeństwa obywatelskiego oddaje twierdzenie Marcina Kazimierczuka, że „we współczesnym modelu społeczeństwa obywatelskiego, odpowiadającego wymogom skomplikowanego, globalizującego się i pełnego sprzeczności świata obowiązuje pluralizm poglądów. Pluralizm jako zasada ustrojowa zapewnia odbicie różnorodnych poglądów, zapatrywań i opinii społecznych, jak też pozwala na pełne ustosunkowanie się do społeczeństwa, politycznie czy gospodarczo istotnych kwestii” [Kazimierczuk 2015, 34]. Takie ujęcie pozostaje także ważnym kierunkiem dla realizacji założeń LGD w Polsce. Przede wszystkim poprzez podmiotowe przyjęcie partycypacji samorządu, osób fizycznych oraz podmiotów społecznych/gospodarczych.

2. Szczególne cechy Lokalnych Grup Działania jako organizacji zrzeszających

LGD pozostaje szczególnym typem zrzeszenia, co potwierdza treść art. 4 ust. 3 pkt 2 ustawy RL. Ustawowo określone członkostwo w LGD uwzględnia podmioty zaliczane do różnych grup, tj. zarówno partnerów

---

³ Art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. – o samorządzie gminnym, Dz. U. z 2024 r., poz. 1465 z późn. zm.; art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. – o samorządzie powiatowym, Dz. U. z 2024 r., poz. 107 z późn. zm.; art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. – o samorządzie województwa, Dz. U. z 2024 r., poz. 566 z późn. zm.

społecznych (tj. osoby fizyczne, osoby prawne), jak i przedstawiciele samorządu terytorialnego (gminy, powiaty). Literalna wykładnia tego przepisu wskazuje na możliwość członkostwa tych podmiotów – niemniej odwołanie wyłącznie do art. 4 ust. 3 pkt 2 ustawy RL w jego ścisłym sformułowaniu nie jest wystarczające. W tym wymiarze zachodzi konieczność uwzględnienia równocześnie warunków zawartych w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. *ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej*⁴. Zasadnicze znaczenie dla statusu LGD w tym wymiarze posiada art. 31 ust. 2 pkt 2 Rozporządzenia 2021, gdzie wskazano, że dla bytu LGD konieczne jest, aby w jej skład wchodził „przedstawiciele publicznych i prywatnych lokalnych interesów społeczno-gospodarczych i w których żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji”. Formuła przyjęta w treści art. 4 ust. 2 pkt 3 ustawy RL jasno koresponduje z treścią art. 31 Rozporządzenia 2021. O konieczności jednoczesnego stosowania Rozporządzenia 2021 wobec wykładni wymiaru podmiotowego LGD świadczą zawarte w treści art. 1 ustawy RL wskazania w odniesieniu do rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność. Wobec tego konieczne jest występowanie przedstawicieli społecznych (osoby fizyczne, osoby prawne), jak i przedstawicieli publicznych (gmina, powiat). Jednocześnie konieczne jest występowanie różnych grup interesu, tj. społecznych, gospodarczych i publicznych. W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że LGD stanowią partnerstwo trójsektorowe [Abramowicz 2020, 98; Kołomycew 2010, 103-14]. Jak wynika z *Poradnika dla lokalnych grup działania w zakresie opracowania lokalnych strategii rozwoju na lata 2014-2020* za sektor publiczny poczytuje się: „gminy i powiaty oraz uczelnie publiczne, jednostki badawczo-rozwojowe, samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej, państwowe lub samorządowe instytucje kultury oraz państwowe lub

---

⁴ Dz. U. UE. L. z 2021 r., Nr 231, s. 159 z późn. zm. [dalej: Rozporządzenie 2021].

samorządowe osoby prawne utworzone na podstawie odrębnych przepisów w celu wykonywania zadań publicznych, z wyłączeniem przedsiębiorców”⁵. Kolejno wskazano, że katalog podmiotów wchodzących w skład sektora społecznego to „organizacje pozarządowe, w tym fundacje i stowarzyszenia oraz podmioty prowadzące Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej, Warsztaty Terapii Zawodowej, Zakłady Aktywizacji Zawodowej, kościoły i związki wyznaniowe, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego, także związki zawodowe i organizacje pracodawców, organizacje społeczno-zawodowe rolników oraz inne dobrowolne zrzeszenia i ruchy obywatelskie (Koła Gospodyń Wiejskich, rady sołeckie, rady parafialne itp.)”⁶. Ostatnim typem podmiotów pozostają te sklasyfikowane jako sektor gospodarczy, tj. „podmioty prowadzące działalność gospodarczą, w tym przedsiębiorstwa społeczne, rolnicy i rybacy”⁷. Takie ujęcie podmiotów umożliwia wskazanie na istotne powiązanie między działalnością LGD a realizacją zasady społeczeństwa obywatelskiego i jawi się jako ważny reprezentant pluralizmu politycznego.

Należy w tym zakresie wskazać, że ustawodawca bezpośrednio odwołuje się do tego, że LGD działa jako stowarzyszenie w oparciu o przepisy ustawy *Prawo o stowarzyszeniach*⁸. W tym wymiarze należy zwrócić uwagę, że ustawodawca, dostosowując zakres funkcjonowania LGD, postanowił odstąpić od generalnych zasad zawartych w ustawie PrS w zakresie podmiotowych uprawnień członkowskich. W tym wymiarze przede wszystkim na gruncie ustawy RL przyznano uprawnienie do posiadania zwykłego członkostwa zarówno przez osoby prawne, jak również przez gminy i powiaty. Zestawiając uwarunkowanie odnoszące się do ustawy PrS, należy zwrócić uwagę, że względem osób prawnych przewidziane pozostaje członkostwo wyłącznie na zasadzie członkostwa wspierającego. Na gruncie ustawy PrS nie sposób odszukać przepisów umożliwiających i uprawniających jednostki samorządu terytorialnego do zrzeszania się w stowarzyszeniach.

---

⁵ Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, *Poradnik dla lokalnych grup działania w zakresie opracowania lokalnych strategii rozwoju na lata 2014-2020*, Warszawa 2015, s. 12.

⁶ Tamże.

⁷ Tamże.

⁸ Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. - *Prawo o stowarzyszeniach*, Dz. U. z 2020 r., poz. 2261 z późn. zm. [dalej: ustawa PrS].

Sama możliwość zrzeszania się jednostek samorządu terytorialnego wynika z art. 172 Konstytucji RP. Regulacje ustawy PrS skupione pozostają przede wszystkim na uprawnieniu do zrzeszania się przez człowieka (poza możliwością członkostwa honorowego na rzecz osób prawnych). Taki stan wynika z treści art. 58 ust. 1 Konstytucji RP. W tym wymiarze zarówno ustawodawca konstytucyjny, jak również założenia ustawy PrS świadczą o realizacji wolności zrzeszania się. Niemniej w wymiarze odnoszącym się do uprawnienia do zrzeszania się przez wskazane w ustawie RL jednostki samorządu terytorialnego nie sposób przyjąć o zasadności stosowania treści art. 58 ust. 1 Konstytucji RP. Podstawą do kooperacji przez gminy i powiaty pozostaje zatem treść art. 172 Konstytucji RP. Sposobność określona w art. 172 § 2 stanowi odrębne od konstytucyjnej wolności zrzeszania się prawo. Jak wskazano, w treści art. 172 § 2 ustawy zasadniczej „Jednostka samorządu terytorialnego ma prawo przystępowania do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych oraz współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw”. W doktrynie potwierdzony jest pogląd, że nie ma możliwości zastosowania względem jednostek samorządu terytorialnego treści art. 58 § 1 Konstytucji RP, tj. wolności zrzeszania się przez jednostki samorządu terytorialnego. Warunki i istota prawa do zrzeszania się przez jednostki samorządu terytorialnego pozostają determinowane bezpośrednio przepisami obowiązującymi na gruncie ustaw zwykłych [Naleziński 2023, 564-65]. W tym wymiarze należy wskazać, że już takie połączenie uprawnień przysługujących jednostkom samorządu terytorialnego oraz osobom fizycznym na gruncie konstytucyjnym – z różnych podstaw prawnych – świadczy o szczególnym charakterze LGD. To szczególne stowarzyszenie stanowi zarówno miejsce do realizacji swobody zrzeszania się człowieka, jak i stanowi ważną instytucję w procesie partycypacji społecznej.

Kolejnym elementem świadczącym o szczególnym charakterze LGD pozostaje powiązanie celu obranego przez organizację lokalną z założeniami względem realizacji Lokalnej Strategii Działania (LSD). Wprawdzie na gruncie ustawy RL nie wskazano wprost na dedykowane typy działań (celów). Jednak ten szczególny wymiar kierunków ideowych pozostaje powiązany z Rozporządzeniem 2021, tj. m.in. art. 29 ust. 1 lit. a i art. 32 ust. 1 lit. c. W tym wymiarze przede wszystkim kluczowym elementem wyznaczającym zakres działań jest analiza potrzeb rozwojowych i potencjału danego obszaru. Zakres ten powinien pozostawać także uwzględniany w kontekście

„wzajemnych powiązań gospodarczych, społecznych i środowiskowych” (art. 29 ust. 1 lit. b Rozporządzenia 2021). Konieczność obrania przez LGD pewnych z góry określonych celów wynika ze stosowania wobec tej osoby prawnej przepisów ustawy PrS. W treści art. 2 ust. 2 ustawy PrS wskazano na samodzielność określania celu przez stowarzyszenie – zaś w treści art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy PrS wskazano na wymóg obrania w statucie takich celów. Jednak wobec LGD statutowe cele muszą korelować z założeniami ustawy RL i Rozporządzeniem 2021 w zakresie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność. Ważnym elementem dla zachowania statusu LGD jest opracowanie i realizacja LSD. Taki obowiązek stanowi odzwierciedlenie wymagań Rozporządzenia 2021, tj. art. 33 ust. 1 – lokalne grupy działania opracowują i realizują strategie rozwoju w oparciu o kryteria europejskie. Brak wskazanego warunku powoduje niemożność przypisania statusu LGD. Taki wymóg obowiązuje przez cały czas trwania tego szczególnego typu stowarzyszenia. Oznacza to, że w momencie jego braku LGD powinno zostać dostosowane do warunków działalności stowarzyszeń w rozumieniu ustawy PrS i może zachować swój byt – jednak bez dotychczasowego statusu LGD. Wówczas podmiot pozostaje zobowiązany do wprowadzenia stosownych zmian w statucie oraz zgłoszenia ich do Krajowego Rejestru Sądowego (art. 4b ustawy LR).

Istotne pozostaje, że na gruncie Rozporządzenia 2021 wyłącznie LGD pozostają uprawnione do wykonywania zadań w postaci: rozwijania zdolności podmiotów lokalnych do opracowywania i wdrażania operacji; opracowania niedyskryminującej i przejrzystej procedury i kryteriów wyboru, które pozwalają uniknąć konfliktu interesów i zapewniają, aby żadna pojedyncza grupa interesu nie kontrolowała decyzji w sprawie wyboru; przygotowywania i publikowania naborów wniosków; wyboru operacji i ustalania kwoty wsparcia oraz przedstawiania wniosków podmiotowi odpowiedzialnemu za ostateczną weryfikację kwalifikowalności przed ich zatwierdzeniem; monitorowania postępów w osiągnięciu celów wyznaczonych w strategii; ewaluacji realizacji strategii (art. 33 ust. 3 Rozporządzenia 2021).

Ważną różnicą odnośnie do LGD względem stowarzyszenia działającego wyłącznie na gruncie ustawy PrS pozostaje określenie nadzoru. Jak wynika z treści art. 4 ust. 3 pkt 2 ustawy RL nadzór sprawowany jest przez marszałka województwa. Zgodnie z art. 8 ust. 5 pkt 1 i 2 ustawy PrS nadzór sprawowany jest przez wojewodę właściwego ze względu na siedzibę stowarzyszenia – w zakresie nadzoru nad działalnością stowarzyszeń

jednostek samorządu terytorialnego oraz starostę właściwego ze względu na siedzibę stowarzyszenia – w zakresie nadzoru nad innymi stowarzyszeniami jednostek samorządu terytorialnego. Tym samym bezpośrednio uwiadacznia się różnica w zakresie sprawowanego nadzoru. Wydaje się, że przyjęcie formuły nadzorczej w ramach ustawy RL jawi się jako harmonizacja nadzoru podmiotu, który w swych strukturach członkowskich zawiera zarówno podmioty społeczne, jak i organizacje samorządu terytorialnego. W doktrynie zwracana była uwaga, że takie ujęcie nie stanowi ograniczenia działania LGD, a jedynie optymalizację jej funkcjonowania na rzecz rozwoju danego środowiska [Grabowski 2014, 155].

Podsumowanie

Biorąc pod uwagę powyższe, należy wskazać, że Lokalne Grupy Działania pozostają organizacjami zrzeszającymi o szczególnym charakterze. LGD funkcjonuje jako stowarzyszenie z uwzględnieniem standardów wynikających z ustawy RL.

Ich specjalistyczne znaczenie pozostaje bezpośrednio dookreślone kilkoma warunkami. Jednym z nich pozostaje określoność oddziaływania tej osoby prawnej na rzecz danego regionu. Ponadto o szczególnym statusie LGD świadczy także fakt, że członkostwo podmiotów, które mają możliwość partycypacji w działaniach stymulujących rozwój regionu, pozostaje elementem powiązania przedstawicieli władzy publicznej jak również szeroko rozumianych podmiotów społecznych. Takie ujęcie stanowi swoistego rodzaju nowy standard w zakresie funkcjonowania organizacji zrzeszających, albowiem uprawnienie do zrzeszania się stanowi element wolności zrzeszania się przypisanej człowiekowi. Względem osób fizycznych udział w LGD będzie stanowił realizację potrzeb człowieka w rozumieniu konstytucyjnej swobody zrzeszania się. Członkostwo LGD uwzględnia partycypację podmiotów zorganizowanych, tj. tych spoza władzy publicznej oraz tych, które należą do władz publicznych (wybrane jednostki samorządu terytorialnego). Takie partnerstwo umożliwia uwzględnienie różnych kompetencji i możliwości posiadanych przez poszczególne podmioty do podejmowania działań stymulujących rozwój terenów. Zatem LGD jawi się jako szczególnego rodzaju organizacja poprzez uwzględnienie wskazanych podmiotów członkowskich. Kolejnym istotnym elementem wskazującym

na szczególny status LGD jest przyjęcie, że ich działania muszą pozostawać w ścisłym powiązaniu z Lokalną Strategią Działania – stanowiącą immanentny wymóg do trwania tej organizacji ze statusem LGD. Brak LSR uniemożliwia zakwalifikowanie Lokalnej Grupy Działania w tej formule. Wówczas zachodzi konieczność wyłączenia stosowania standardów dotyczących LGD oraz dostosowania statutu organizacji do wymogów określonych w ustawie Prawo o Stowarzyszeniach. Wtedy jednostka przestaje być LGD i po dopełnieniu wymagań staje się stowarzyszeniem rejestrowym. Wobec powyższego można wskazać, że LGD stanowią zarówno szczególny typ zrzeszeń, jak również szczególny typ stowarzyszenia.

PIŚMIENNICTWO

- Abramowicz, Joanna. 2020. „Lokalne grupy działania jako organizacje i społeczności uczące się.” *Praca Socjalna* nr 3(35):91-108. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0014.3147>
- Baranowska-Zajęc, Wioleta. 2019. „Instytucje społeczeństwa obywatelskiego w świetle nowelizacji samorządowych ustaw ustrojowych z 11 stycznia 2018 r.” *Studia Prawnoustrojowe* nr 44:5-20.
- Blicharz, Jolanta. 2009. „Relacje sektora obywatelskiego z państwem i sektorem gospodarczym.” *Acta Universitatis Wratislaviensis* 80:7-19.
- Grabowski, Radosław. 2014. „Prawne determinanty funkcjonowania lokalnych grup działania w Polsce.” *Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne* 43:145-59.
- Kazimierczuk, Marcin. 2015. „Wolność zrzeszania się jako element społeczeństwa obywatelskiego.” *Studia Prawnoustrojowe* nr 28:21-34.
- Kieres, Leon. 2006. „Samorząd terytorialny jako instytucja społeczeństwa obywatelskiego.” *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 2:171-90.
- Kijańska, Klaudia. 2025. „Konstytucyjna zasada społeczeństwa obywatelskiego a rozwój lokalny z udziałem Lokalnych Grup Działania.” *Przegląd Prawa Konstytucyjnego* 3:145-56.
- Kołomycew, Anna. 2010. „Lokalne grupy działania jako forma partycypacji na szczeblu lokalnym.” *Przegląd Prawa Konstytucyjnego* nr 1(1):103-14.
- Masternak-Kubiak, Małgorzata. 2014. „Art. 163.” W *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. Monika Haczkowska. Warszawa: LexisNexis. Lex el.
- Naleziński, Bogumił. 2023. „Art. 172.” W *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, wyd. II*, red. Piotr Tuleja, 564-65. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.